

кад буду изучавали наш послеријератни развој. Може бити и добра литература на партијско-политичким школама и курсевима, као што може добро послужити и свим оним који желе да се подробније упознају са послеријератним развојем Југославије.

др Драго Боровчанин

Др Најдан Пашић, СОЦИЈАЛИСТИЧКО САМОУПРАВЉАЊЕ У ЈУГОСЛАВИЈИ, »Радничка штампа«, Београд, 1978, 302 стране.

Обимна студија »Социјалистичко самоуправљање у Југославији« говори на веома исцрпан и комплексан начин о процесу самоуправљања, од периода радничког самоуправљања до самоуправне организације рада. Настала је након припрема од неколико година, уз активну сарадњу већег броја научних и политичких радника. Поред редактора проф. др Најдана Пашића (главни редактор), др Станислава Грозданића и Милорада М. Радевића, у изради појединих дијелова књиге радили су сједећи сарадници: Петер Тош, др Александар Вацић, др Бранислав Шошкић, проф. Драго Горупић, др Мијат Шуковић, Албина Тушар и Ружа Бањац. Интересовање за самоуправни развој социјалистичке несврстане Југославије влада у великом броју земаља широм свијета. Самоуправљање се потврдило као једна реална, прогресивна оријентација југословенског друштва, свакодневна пракса и начин живота радних људи Југославије, па као такво захтијева научно-критичко изучавање и упознавање не само наше него и заинтересоване свјетске јавности. Потреба за студијом о југословенском самоуправљању појавила се и у Међународној организацији рада. Организацију око израде овог пројекта преузео је Савез синдиката Југославије. С обзиром на то да је потреба и интерес за литературом ове врсте велика и у нашој земљи, дошло је до југословенског издања ове књиге. Издао ју је издавачко предузеће »Радничка штампа« у Београду 1978. године на српскохрватском језику.

Студија је подијељена на пет дијелова, сваки дио на одређен број глава, а главе на одјељке који имају посебне наслове што олакшава прегледност у изношењу разних проблема.

»Идеје и развој самоуправљања у Југославији« (стр. 11-50) је наслов првог дијела студије која прати идеје самоуправљања одмах после увођења, проблем савременог друштва и у вези с тим покушаје неких земаља у развоју да у процесу модернизације своје индустрије и пољопривреде уведу неке облике радничког учешћа у управљању. Разматрањем суштине и смисла самоуправљања, у студији се констатује »да самоуправљање није ни систем мера којим се ублажује и делимично отклањају негативне последице најамног положаја радне снаге, ни прост механизам демократског одлучивања о друштвеним пословима у привреди и другим сферама друштвеног живота ни »правичан« систем расподеле него историјски процес мењања продукционих односа у корист радника у удруженом раду« (стр. 16). Кроз изношење разлика и сличности између самоуправљања и партиципа-

ције дат је прилог разјашњавању питања положаја човека у раду. Самоуправљање је проматрано као реалан историјски процес, у којем су интереси људи у удруженом раду основна покретачка снага развоја. Самоуправљање у његовој историјској ретроспективи прегледно је изложено кроз пет одјелака у другој глави. Први облици самоуправљања, како установљује аутор, јавили су се још у народноослободилачком рату (1941-1945). Раздобље револуционарног етатизма или »административног социјализма« (1945-1949), као и раскид с тим концепцијама, што је отворило видик за нови пут развика, обрађено је на кратак али веома јасан начин. Пут којим је ишло наше друштво у свом социјалистичком самоуправном развiku праћен је на врло прегледан начин кроз четири основне фазе.

За разлику од других друштвених система, систем самоуправљања у Југославији има многа оригинална и специфична обиљежја. Да би смо схватили те специфичности и њихов значај, потребно је упознати неке кључне институције, односе и категорије што је циљ другог дијела студије под насловом »Кључне институције, односи и категорије социјалистичког самоуправљања« (стр. 53 – 66). Аутор полази од друштвене својине средстава за производњу, његовог настојања, карактеристика, дефиниције, заштите и др. Истиче да удружени рад као нови садржај и институционални облик социјалистичких продукционих односа не треба схватити као апстрактну визију него као стварне односе једног процеса. Удруживање радних људи у организацијама удруженог рада прати се кроз основну организацију удруженог рада, радне организације, сложене организације удруженог рада и радне заједнице. У вези с тим обрађена је кључна друштвено-економска категорија – доходак. Веома је интересантно питање проширивања самоуправне организације на све сфере друштвеног рада и повезивања на самоуправним основама што се постиже слободном размјеном рада. Одређена пажња је поклоњена и сљедећим институционалним облицима социјалистичког самоуправљања: битно измијењен положај државе у систему развијених самоуправних односа, самоуправни споразуми и друштвени договори, друштвено планирање и делегатски систем одлучивања у заједничким пословима.

»Систем самоуправних односа у удруженом раду и њихови институционални облици« (стр. 69 – 182) је тема трећег дијела студије. Да би се разумио друштвено-економски положај радника у удруженом раду, јер је он носилац цјелокупног процеса друштвене репродукције, исцрпно су праћена њихова основна права, обавезе и одговорности. Међутим, требало је поћи од основних појмова и термина. Аутор је веома јасно објаснио појмове као што су: »радни човјек«, »радник«, »удружени радник«, »произвођач« и »самоуправљач«. Заснивање радног односа, престанак радног односа, његова права и обавезе у процесу рада, право на лични доходак, право на нормалне услове рада, право заштите на раду, његово стручно усавршавање и образовање, здравствена заштита и право на инвалидско и пензионо осигурање веома су значајна питања у систему самоуправљања. Доходак у удруженом раду, нормално регулисан Законом у удруженом раду, који је усвојен 1976. године, исцрпно је праћен кроз његово мјесто и функцију у привредном систему Југославије, његову садржину, стицање, као и секундарну расподелу, расподелу средстава за личне дохотке итд. Изузетно велики значај дат је систему планирања у самоуправном развiku од периода државног планирања до самоуправног државног планирања данашњих дана. Преко објашњавања и изношења праксе планирања са свим про-

блемима и успјесима у сљедеће три фазе: I (1945-1950); II (1950-1971) и III (1971. до данас), расвјетљава се и ово питање које је органски повезано са савременим самоуправним друштвеним односима. Веома актуелно питање је удруживање рада и средстава, њихове основне карактеристике, услови и могућности. Основни облици организација удруженог рада (основна, радна и сложена организација удруженог рада) имају више могућности за удруживање у шире облике самоуправног повезивања и сарадње у пословне заједнице, заједнице удруженог рада и привредне коморе, банке, организације за осигурање имовине и лица и друге самоуправне интересне заједнице. Примарно питање у самоуправљању је како радни људи управљају радом и пословањем своје основне организације, а преко тога и широм организацијом.

»Политички систем социјалистичког самоуправљања« (стр. 185-229) јесте тема четвртог дијела у којем се говори о конституисању политичког система на самоуправним основама, о мјесту и улози друштвено-политичких организација у систему социјалистичке самоуправне демократије, о општенародној одбрани и друштвеној самозаштити и друштвеној заштити самоуправљања. У циљу неопходне и сталне повезаности самоуправљања у основним самоуправним организацијама и заједницама са центрима политичког одлучивања, било је потребно темељно преобразити све политичке структуре на делегатском принципу. Делегатски систем, у којем су радни људи организовани у институционалном облику, чине: делегације, делегати и скупштине друштвено-политичких заједница. На веома комплексан начин је представљено функционисање делегатског система са свим отвореним проблемима и развојном перспективом. Посебно мјесто у овом дијелу студије посвећено је питању самоуправне трансформације општине (комуна). Друштвено-политичке организације: Савез комуниста, Социјалистички савез радног народа, Савез синдиката, Савез социјалистичке омладине и Савез бораца народноослободилачког рата, су облици слободног удруживања и политичког дјеловања радних људи и грађанства, битан фактор и покретачка снага социјалистичког самоуправног система. Сљедећа глава овог дијела студије говори о питању општенародне одбране и друштвене самозаштите којој изузетну пажњу посвећује све организоване структуре нашег друштва. Аутор нас је увео у проблем, дајући неке основне карактеристике и мјесто које ово питање заузима у систему самоуправљања.

Да бисмо барем у извјесној мјери упознали методе, нове садржаје и стил рада који обиљежавају самоуправну праксу и процес одлучивања, аутори су то објаснили на појединачним оримјерима у петом дијелу »Остваривање самоуправљања у удруженом раду (примери из самоуправне праксе)«, (страница 233-289). Обрађујући поједина питања из система самоуправних друштвених односа, овај дио студије подијељен је на пет сљедећих глава: I »Процес самоуправног одлучивања у железари – Јесенице (Примери удруживања рада и средстава за нову хладну ваљаоницу »Бела«)«; II »Расподела дохотка и личних доходака у Творници оловака, школског и канцеларијског прибора Загреб« (Пример из самоуправне праксе ТОЗ – Загреб); III »Улога синдиката у области друштвеног стандарда радника у Фамосу Сарајево« (Пример из самоуправне праксе »ФАМОС« – Сарајево); IV »Удруживање рада и средстава организација удруженог рада за производњу трактора« (Пример из самоуправне праксе Индустије мотора – Раковица – Београд) и V »Самоуправљање у условима улагања страних средстава« (Пример о заједничком подухвату југосло-

венског ФАДИП-а – Бечеј и британске фирме ДУНЛОП Лтд). Детаљно простудирани ови појединачни примјери и случајеви из праксе радничког самоуправљања у наведеним организацијама удруженог рада, барем у извесној мјери, говоре о богатству и разноврсности садржаја, облика и конкретних рјешења у систему социјалистичког самоуправљања.

У прилогу је дато осам шема с дијаграмима који на веома сликовит начин представљају организацију појединих тијела. По датим дијаграмима може се видјети како се остварује самоуправљање у основним организацијама удруженог рада на примјеру жељезаре Јесенице, затим како се проводи расподјела укупног прихода и дохотка основне организације удруженог рада као и расподјела чистог дохотка ООУР-а. Шематски је приказана организација скупштине општине, републичке, односно покрајинске скупштине, Скупштине СФРЈ и организација синдиката у удружеиом раду.

Књига »Социјалистичко самоуправљање« у Југославији» пружа сажет, али јасан увид у комплексно питање система самоуправљања у нашој земљи. Пет изузетно добрих студија у петом дијелу књиге, који су директно узети из праксе појединих организација удруженог рада, чине ову књигу занимљивијом и квалитетнијом. Како самоуправљање све више постаје предмет систематског проучавања у нашем друштву, тако ће и ова књига наћи заинтересираних читаоце и упутити их у стварно стање нашег система самоуправних односа. Према томе, корисно ће послужити прије свега као уџбеник и приручник гдје се сваки читалац може упознати с питањем које га највише интересира и с којим се најчешће сусреће у свом свакодневном раду и животу. Осим тога, ова књига је незаобилазна допунска литература у даљњем изучавању овог питања и корисна при раду разних студија на ту тему. Група аутора, која је тимски радила на изради ове студије, дала је значајан прилог проучавању система социјалистичког самоуправљања у Југославији.

Вера Кац

ПРИЛОЗИ ЗА ОРИЈЕНТАЛНУ ФИЛОЛОГИЈУ, XXVI /1976, Сарајево 1978., стр. 337

За историјску је науку овај број интересантан са пет својих прилога презентираних на почетку часописа: »Рудници у Босни у другој половини 15. стољећа« др Адема Ханџића, »Кнежина и кнежинска нахија у историји и ликовном стваралаштву« Алије Бејтића, »Питање настанка старе православне цркве у Мостару и њена оправка 1833. године« Мухамеда А. Муџића, »О Малкочима« Бехије Златар и »Ферман-дипломатички осврт« Мешиде Селмановић.

Др Адем Ханџић је један од најревноснијих сарадника часописа и један од водећих истраживача наше националне историје под османском управом. Овом је броју понудио расправу чији је циљ усмјерен на сагледавање промјена насталих доласком Турака у Босну преломљених кроз рударску дјелатност. За расправу је користио неке већ објављене документе, али и неке који још нису издавани. Тиме се у расвјетљавање овог феномена